

KS. WALERIAN SŁOMKA

ENCYKLIKA *DOMINUM ET VIVIFICANTEM* -
"POKARM ŻYCIA WEWNĘTRZNEGO"

Autor encykliki *Dominum et Vivificantem* Jan Paweł II sam wyraża przeświadczenie, że zawiera ona pokarm dla życia wewnętrznego dla wszystkich: "Mam nadzieję, że w nauczaniu tej Encykliki znajdą wszyscy pokarm dla swego życia wewnętrznego i, pod działaniem Ducha Świętego, umocnią się w gorliwej modlitwie, w ścisłej łączności z Kościołem i Jego Urzędem Nauczycielskim" (nr 65).

Encyklika podzielona jest na wstęp, trzy części i zakończenie. Część I encykliki podejmuje zagadnienia, które stanowią jej istotną zawartość: Duch Ojca i Syna dany Kościołowi, Duch, który przekonywa świat o grzechu i Duch, który daje życie. Część I stanowi niewątpliwie przesłankę teologiczną chrześcijańskiej świadomości na temat tajemnicy Ducha Świętego, która jest tu ukazywana bardziej od strony historii zbawienia niż od strony istotowej, czyli bardziej od strony działań Ducha Świętego niż od strony pytania o Jego istotę. Istota Ducha Świętego jawi się tu, ale poprzez wspomniane działania, podobnie jak osoba ludzka jawi się poprzez czyn. Część II stanowi wyprowadzenie bogactwa nauki zawartej w obietnicy Ducha Świętego który, "gdy przyjdzie, przekona świat o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie" J 16, 7. W aspekcie życia wewnętrznego jest to misja Ducha Świętego skierowana na dziedzinę pokonania mocy grzechu, na nawrócenie i oczyszczenie, które stanowi warunek dla nowego życia. Wreszcie część III podejmuje właśnie dziedzinę tego życia nowego, które zawdzięczamy zbawczemu dziełu Chrystusa w Duchu Świętym, ale które staje się naszym udziałem dzięki działaniu Ducha Świętego.

Encyklika *Dominum et Vivificantem* stanowi dopełnienie trynitarnego cyklu encyklik Jana Pawła II: *Redemptor hominis* i *Dives in misericordia*, a jednocześnie stanowi odpowiedź na myśl II Soboru Watykańskiego, którą podnosił Paweł VI, wyrażającą postulat dopełnienia chryzologii i eklezjologii pneumatologią¹.

Jan Paweł II przypomina zastane dziedzictwo w nauce o Duchu Świętym, ale jednocześnie odwołuje się do nowych potrzeb w tym zakresie. Szczegół-

¹ Por. Jan Paweł II. Encyklika *Dominum et Vivificantem*. Watykan 1986 nr 2 (dalej cyt. DV).

nie teraz, gdy Kościół przybliży się do jubileuszu dwutysięcznego roku od narodzenia Chrystusa: "Kościół czuje się wezwany do takiego posłannictwa głoszenia Ducha Świętego, gdy przybliży się wraz z rodziną ludzką do końca drugiego tysiąclecia po Chrystusie"². Trzeba przyznać, że nauka o Duchu Świętym znalazła już swoje poczesne miejsce w innych encyklikach Jana Pawła II, a szczególnie w encyklice *Redemptor hominis*³, ale dopiero w encyklice *Dominum et Vivificantem* została potraktowana całościowo, chociaż nie oznacza to, że wyczerpująco. Daje temu wyraz sam Ojciec św.: "Oczywistą jest rzeczą, że rozważania te nie zamierzają do końca zgłębić przebogatej nauki o Duchu Świętym ani też opowiadać się za konkretnymi rozwiązaniami kwestii dotąd otwartych; mają natomiast przyczynić się do wzrostu świadomości Kościoła, że «Duch Święty [...] przynagla go do współdziałania, aby wypełnił się skutecznie zamysł Boga, który uczynił Chrystusa źródłem zbawienia dla całego świata» (KK 17)"⁴.

Wyakcentowane zamierzenie Ojca św. oznacza, że encyklika nie będzie podejmować licznych studiów, jakie ukazały się szczególnie po II Soborze Watykańskim na temat Ducha Świętego⁵, że jej celem jest wypunktowanie działań Ducha Świętego pozostających w służbie Chrystusowego dzieła Zbawienia. Właśnie ten aspekt obecności i działań Ducha Świętego pozostaje w ścisłej łączności z chrześcijańskim życiem wewnętrznym, z duchowością chrześcijańską. Obecny artykuł będzie usiłował wydobyć bogactwo nauki Jana Pawła II szczególnie w aspekcie roli Ducha Świętego w pokonywaniu tajemnicy grzechu i śmierci oraz obdarowywania nas Prawdą i Życiem.

1. Duch pokonywnia grzechu i śmierci

Mysterium iniquitatis – tajemnica grzechu staje przed każdym człowiekiem i znajduje swój wyraz w każdej kulturze ludzkiej. Nie można rozwiązać problemu tożsamości człowieka, problemu jego życia wewnętrznego, jego stawania się bez wzięcia pod uwagę prawdy o grzechu, a w nawiązaniu do niego – prawdy o śmierci. Chrześcijanie mają żywą świadomość tego, że bez

² DV nr 2. Myśl o Jubileuszu wraca wielokrotnie w encyklice jako swoiste zaproszenie i zobowiązanie, wyzwanie.

³ Por. DV nr 2, 3, 6, 9, 12, 14, 18, 19, 20, 22.

⁴ DV nr 2.

⁵ By mieć świadomość tej liczby, wystarczy zapoznać się choćby z bibliografią art. *Spirito Santo* A. Milano w *Nuovo Dizionario di Teologia* (Milano 1985 s. 1557–1558), a nawet z moimi artykułami: *Rola Ducha Świętego w życiu chrześcijańskim* ("Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" 24:1977 z. 4 s. 199–209); *Teologiczna koncepcja życia mistycznego w chrześcijaństwie*. (W: *Mistyka w życiu człowieka*. Lublin 1980 s. 57–68); *Duch Święty a dojrzałość chrześcijańska* ("Roczniki Teologiczno-Kanoniczne" 28:1981 z. 3 s. 53–66); *Dojrzałość chrześcijańska a struktury kościelne*. (W: *Kościół i Prawo*. Lublin 1982 s. 123–149); *Interpretacja doświadczenia mistycznego u J. Maritaina i Jana Pawła II* ("Chrześcijanin w świecie" 1984 nr 129 s. 83–93).

rozprawienia się z tajemnicą grzechu nie można się stać uczestnikiem nowego życia: "Pokutujcie, bo przybliżyło się Królestwo niebieskie" (Mt 4, 17).

Jan Paweł II w tę tajemnicę życia ludzkiego wprowadza światło przez przybliżenie doń tajemnicy Ducha Świętego, o którym m. in. Chrystus powiedział: "gdy przyjdzie, przekona świat o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie" (J 16, 7). Przez grzech w tym kontekście rozumie się niewiarę w Chrystusa i ukrzyżowanie Go, przez sprawiedliwość – uwielbienie Chrystusa w nawiązaniu do Jego Ofiary zbawczej i przez – sąd potępienie "władcy tego świata" – szatana⁶.

Przekonywanie świata o grzechu zaczęło się w dzień Pięćdziesiątnicy. Ojciec św. przytacza tu świadectwo św. Piotra o niesprawiedliwości wydania Chrystusa na śmierć krzyżową, którego jednak Bóg wskrzesił z martwych (Dz 2, 22–24). Wspomniane przekonywanie świata o grzechu niewiary w Chrystusa i wydania Go na śmierć krzyżową nie prowadzi jednak do rozpacz, gdyż jest jednoczesnym przekonywaniem o dziele Odkupienia i Zbawienia w Chrystusie, jest jednoczesnym "przekonywaniem o odpuszczeniu grzechów w mocy Ducha Świętego"⁷.

Duch Święty jako Duch Boga zna prawdę o grzechu i jego odpuszczeniu i On jeden może przekonać człowieka, sumienie ludzkie o grzechu i jego przewyżczeniu. Pogłębienie tej nauki jest dokonywane przez Jana Pawła II na drodze przywołania do świadomości grzechu pierworodnego, który także był grzechem niewiary w Boże Słowo, a zrodził się na bazie zakłamania prawdy o Bogu i prawdy o człowieku: "Znajdujemy się tutaj w samym centrum tego, co można nazwać «anty-Słowem», czyli «przeciw-Prawdą». Zostaje bowiem zakłamana prawda o tym, kim jest człowiek, jakie są nieprzekraczalne granice jego bytu i jego wolności. Ta «przeciw-Prawda» jest możliwa, dlatego że równocześnie zostaje dogłębnie «zakłamana» prawda o tym, kim jest Bóg. Bóg-Stwórca zostaje postawiony w stan podejrzenia głębiej jeszcze: w stan oskarżenia w świadomości stworzenia⁸.

Logika tego zakłamania prowadzi do przedstawiania Boga jako konkurenta człowieka, jako zagrożenia dla niego, jako źródła jego alienacji i postulatu «śmierci Boga», która w praktyce prowadzi do «śmierci człowieka»⁹.

Duch, który przekonuje świat o grzechu, prowadzi też do rozumienia zła grzechu – odrzucenie daru miłości i obraza Boga, i cierpienie człowieka poddanego mocy grzechu i śmierci, ale też do nadziei, która rodzi się w

⁶ DV nr 27.

⁷ DV nr 31.

⁸ DV nr 37.

⁹ DV nr 38.

zbawczym dziele Chrystusa ze współdziałaniem Ducha Świętego¹⁰. Jest jednakże grzech "nieprzebaczenia" - grzech przeciw Duchowi Świętemu. "Jeśli Chrystus mówi, że bluźnierstwo przeciw Duchowi Świętemu nie może być odpuszczone ani w tym, ani w przyszłym życiu, to owo «nie odpuszczenie» związane jest przyczynowo z «nie-pokutą» - tzn. z radykalną odmową nawrócenia się [...]. Jest to stan duchowego upadku, gdyż bluźnierstwo przeciwko Duchowi Świętemu nie pozwala człowiekowi wyjść z samo-zamknięcia i otworzyć się w kierunku boskich źródeł oczyszczenia sumień i odpuszczenia grzechów"¹¹.

Trzeba przyznać, że podjęcie zagadnienia grzechu przeciw Duchowi Świętemu przewyżcza braki w tej dziedzinie wielu podręczników teologii, a nawet katechizmów. Ojciec św. i w tej dziedzinie okazał się stróżem depozytu wiary i głosicielem całej prawdy. Głoszenie to nie jest jednak dla potępienia, lecz dla ocalenia: "Nade wszystko jednak Kościół nie przestaje z największą żarliwością błagać o to, ażeby w świecie nie narstał ten grzech, który Ewangelia nazywa bluźnierstwem przeciw Duchowi Świętemu; ażeby przeciwnie, grzech ten cofał się w duszach ludzkich - a pośrednio w całych środowiskach i w różnych społeczeństwach - ustępując miejsca otwartości sumień, nieodzownej dla działania Ducha Świętego"¹².

Pogłębieniem nauki o mocy grzechu i potrzebie jej pokonania jest zwrócenie przez papieża uwagi na związek tajemnicy grzechu wewnątrz człowieka z jego wymiarem zewnętrznym. Polem walki dobra i zła jest bowiem nie tylko serce człowieka, lecz także świat ideologii, kultury i struktur życia społecznego. Ojciec św. sięga tu do nauki Św. Pawła Apostoła o walce ciała z duchem (Gal 5, 17), do nauki o owocach życia według ciała: "nierząd, nieczystość, wyuzdanie [...] pijaństwo, hulanki i tym podobne [...] nienawiść, spory, zawiść, wzburzenie [...] pogoń za zaszczytami, niezgoda, rozłamy, zazdrość" (Gal 5, 19-21) i o owocach życia według ducha: "miłość, radość, pokój, cierpliwość, uprzejmość, dobroć, wierność, łagodność, opanowanie" (Gal 5, 22). Pawłowe porównanie podejmuje jeszcze przeciwstawienie życia śmierci: "Jeżeli będziecie żyli według ciała, czeka was śmierć. Jeżeli zaś przy pomocy Ducha uśmiercać będziecie popędy ciała - będziecie żyli" (Rz 8,13)¹³.

"Opór stawiany Duchowi Świętemu, który ukazuje Św. Paweł w wymiarze wewnętrznym i podmiotowym jako napięcie, walka i sprzeciw w sercu ludzkim, znajduje niestety w różnych epokach dziejów, a zwłaszcza w epoce nowożytnej, swój wymiar zewnętrzny, zobiektywizowany jako treść

¹⁰ DV nr 39.

¹¹ DV nr 46.

¹² DV nr 47.

¹³ DV nr 55.

kultury i cywilizacji, jako system filozoficzny, jako ideologia, jako program postępowania i kształtowania ludzkich zachowań. Najwyższym tego wyrazem jest materializm, z jednej strony – w jego postaci teoretycznej – jako system myślenia; z drugiej strony – w postaci praktycznej – jako sposób odczytywania i wartościowania faktów oraz jako odpowiadający temu program postępowania. Systemem, który najbardziej rozwinął i doprowadził do ostatecznych konsekwencji praktycznych tę formę myślenia, ideologii i działania, jest materializm dialektyczny i historyczny, uznawany wciąż za żywotną treść marksizmu¹⁴.

Materializm, wykluczając istnienie bytu duchowego, jest ze swej istoty ateistyczny i religię widzi w kategoriach "złudzenia idealistycznego". W ten sposób materializm jest formą sprzeciwu wobec ducha, ale i duch kwestionuje materializm. Człowiek współczesny stanowi pole tego sprzeciwu, tej walki i jak zawsze jest wezwany do otwarcia się na tchnienie Ducha Świętego przynoszącego nadzieję przewyciężenia granic materii, nadzieję zbawienia przekraczającego też granice czasu.

Wykluczając istnienie ducha i życia wiecznego materializm zamyka też los człowieka perspektywą śmierci jako ostatecznym kresem ludzkiej egzystencji: "Wszystko, co materialne jest niszczone, a zatem ciało ludzkie (podobnie jak i zwierzęce) jest śmiertelne. Skoro człowiek jest w istocie swojej tylko «ciałem» – zatem śmierć pozostaje dla niego granicą i kresem nieprzekraczalnym. W tym kontekście rozumiemy stwierdzenie, że życie ludzkie jest wyłącznie «bytowaniem ku śmierci»"¹⁵.

Jezus Chrystus daje Ducha Świętego wierzącym w Niego, by Jego mocą mogli pokonać moc grzechu i śmierci. Posługa Kościoła jest w służbie działania tego Ducha: "Weźmijcie Ducha Świętego! Którym odpuszczacie grzechy, są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane" (J 20, 22)¹⁶.

W zakresie kształtowania świadomości grzechu i zwyciężania jego panowania nad człowiekiem podstawową rolę odgrywa sumienie, które jest darem Ducha¹⁷ i sanktuarium, gdzie Duch przekonuje o grzechu¹⁸, ale też jest zdolny dokonać oczyszczenia sumienia¹⁹. Ojciec św. odwołuje się do nauki II Soboru Watykańskiego na temat sumienia (KDK 16) i wyraża potrzebę widzenia jedności między sumieniem jako normą subiektywną postępowania moralnego i normą obiektywną, którą jest "głos Boga", głos

¹⁴ DV nr 56.

¹⁵ DV nr 57.

¹⁶ Por. DV nr 42.

¹⁷ DV nr 31, 36

¹⁸ DV nr 32, 36.

¹⁹ DV nr 40, 42.

Ducha, któremu człowiek winien jest posłuszeństwo. Owocem prawego sumienia jest przede wszystkim nazywanie po imieniu dobra i zła"²⁰.

Duch Święty – Miłość osobowa w Bogu będąc Duchem Ojca i Syna jest wewnątrz Trójcy Przenajświętszej Darem nie stworzonym. "Można powiedzieć, iż w Duchu Świętym życie wewnętrzne Trójjedynego Boga staje się całkowitym darem, wymianą wzajemnej miłości pomiędzy Osobami Boskimi, i że przez Ducha Świętego Bóg bytuje «na sposób» daru"²¹. W nawiązaniu do tego Duch Święty jest źródłem obdarowywania stworzeń od stworzenia począwszy aż do niebiańskiego uszczęśliwienia. To obdarowywanie stworzeń w odróżnieniu od obdarowywania się wewnątrztrynitarnego ma charakter daru stworzonego.

Grzech jest zamknięciem się na dar, jest jak to już wyżej było stwierdzone, wyborem drogi samowystarczalności, a w konsekwencji drogi samounicestwienia, drogi śmierci. Dzieło Odkupienia Chrystusowego dokonane w Duchu Świętym jest ponowieniem daru, ku któremu ukierunkowuje człowieka Duch Boży przekonując go o grzechu w sanktuarium jego sumienia i wzywając go do nowego otwarcia się na Dar. To przekonanie o grzechu i wkroczenie na drogę nawrócenia pod wpływem Ducha Świętego jest faktycznym pokonaniem mocy grzechu i śmierci, jest wejściem na drogę zbawienia. Dlatego też Ojciec święty stwierdził: "Te przeciwstawne czynniki czy bieguny to od strony człowieka jego ograniczoność i grzeszność – newralgiczne punkty jego rzeczywistości psychologicznej i etycznej, a od strony Boga – tajemnica Daru: owo nieustanne udzielanie się życia Bożego w Duchu Świętym. Kto zwycięży? Ten, kto potrafi przyjąć Dar"²².

2. Duch Prawdy i Życia

Pokonanie mocy grzechu i śmierci dzięki Duchowi Świętemu nie pozostaje bez związku z Prawdą i Życiem, którym jest Duch Święty. Już w obietnicy Daru Ducha: "Ja zaś będę prosił Ojca, a innego Pocieszyciela da wam, aby z wami był na zawsze – Ducha Prawdy [...]. A Pocieszyciel, Duch Święty, którego Ojciec pošle w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co ja wam powiedziałem [...]. Gdy jednak przyjdzie Pocieszyciel, którego ja wam pošlę od Ojca, Duch Prawdy, który od Ojca pochodzi, On będzie świadczył o Mnie [...]. Gdy zaś przyjdzie On, Duch

²⁰ DV nr 43.

²¹ DV nr 10.

²² DV nr 55.

Prawdy, doprowadzi was do całej prawdy. Bo nie będzie mówił od siebie, ale powie wszystko, cokolwiek usłyszy, i oznajmi wam rzeczy przyszłe"²³.

Jeśli grzech rodził się na bazie zakłamania prawdy o człowieku i Bogu, to zwycięstwa nad nim może dokonać ten, kto potrafi odfałszować, odkłamać prawdę o człowieku i Bogu. Właśnie Duch Prawdy jest Darem, mocą, którego człowiek grzechu może poznać prawdę, może zwyciężyć Ducha ciemności – ojca wszelkiego kłamstwa. Dzieło Odkupienia dokonane przez Jezusa Chrystusa, "który przyszedł i działał w mocy Ducha Świętego [...], jest stale dokonywane w sercach i sumieniach ludzkich – dokonywane w dziejach świata – przez Ducha Świętego, który jest «innym Pocieszycielem»"²⁴.

Duch Prawdy jest jednocześnie Duchem Życia. Jan Paweł II odwołuje się do Konstytucji dogmatycznej o Kościele, by przybliżyć ten aspekt prawdy o Duchu Świętym: "On to właśnie jest Duchem życia, czyli źródłem wody tryskającej na żywot wieczny (por. J 4, 14; 7, 38–39); przez Niego Ojciec ożywia ludzi umarłych na skutek grzechu, zanim śmiertelne ich ciała wskrzesi w Chrystusie (por. Rz 8, 10–11)"²⁵.

Dzieła Ducha Świętego w rodzeniu nowego życia, które jest zwycięstwem nad grzechem i śmiercią rozpoczęły się poczęciem Boga-Człowieka-Jezusa Chrystusa w łonie Maryi, która uwierzyła, i są pełnione przez dzieje ludzkie w rodzeniu synów Bożych na podobieństwo Jednorodzonego Syna Jezusa Chrystusa, którzy w Duchu mogą wołać do Boga: Abba – Ojcze, i mieć nadzieję na udział w wiecznym dziedzictwie Jednorodzonego Syna Jezusa Chrystusa. Duch ten działał w nawiązaniu do tajemnicy Jezusa Chrystusa jeszcze przed Jego przyjściem na świat i działa dziś także poza ramami Kościoła widzialnego²⁶.

Kościół, który otrzymał Dar, jest w powinności służebnej względem tego Daru. Ma nim żyć, ale i życie rodzić w Duchu. "Tajemnica Zmartwychwstania i Pięćdziesiątnicy jest głoszona i przeżywana przez Kościół, który dziedziczy i kontynuuje świadectwo Apostołów o zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa. Jest on wiecznym świadkiem tego zwycięstwa nad śmiercią, które objawiło moc Ducha Świętego, a zarazem sprawiło nowe Jego przyjście: Jego nową obecność w ludziach i w świecie. W Zmartwychwstaniu Chrystusa bowiem Duch Święty – Parakletos, objawił się nade wszystko jako ten, który daje życie. «Ten, co wskrzesił Chrystusa <Jezusa> z martwych, przywrócił do życia wasze śmiertelne ciała mocą mieszkającego w was swego Ducha» (Rz 8, 11). W imię zmartwychwstania Chrystusa Kościół głosi

²³ J 14, 16, 26; 15, 26; 16, 13; Por. DV nr 3–6.

²⁴ DV nr 24.

²⁵ KK 4. Por. DV nr 25.

²⁶ Por. DV nr 49–54.

życie, które objawiło się poza granicami śmierci: życie które jest potężniejsze od śmierci. Głosi równocześnie Tego, który daje to życie. Który jest Ożywicielem. Głosi, a nade wszystko współpracuje z Nim w dawaniu tego życia [...]. W imię Chrystusowego zmartwychwstania Kościół, w ścisłej jedności i pokornej posłudze Duchowi Świętemu, służy temu życiu, które pochodzi od Boga samego²⁷.

To właśnie to życie, które jest z Ducha i kształtuje i umacnia wewnętrzny człowieka z właściwą mu duchowością tj, otwartością na udzielającego się mu Boga Trójjedynego, które jest zbawcze i uświęcające, i na bycie w komunii z Osobami Boskimi i przeżywaniem siebie jako świątyni Trójcy Świętej zamieszkiwanej przez Ojca, Syna i Ducha Świętego²⁸. Duchowość zrodzona na bazie tego nowego życia, które jest z Ducha Świętego ma ze swej natury także drugi punkt odniesienia wspomnianej otwartości, mianowicie innych ludzi. Człowiek na mocy stworzenia jest już bowiem bytem otwartym na innych i na mocy odrodzenia w Duchu odzyskuje poprawność i nowość tego otwarcia i życia dla innych rozumiejąc w Duchu prawdę "o pewnym podobieństwie między jednością Osób Boskich a jednością synów Bożych zespolonych w prawdzie miłości. To podobieństwo ukazuje, że człowiek będąc jedynym na ziemi stwórcy, którego Bóg chciał dla niego samego, nie może odnaleźć się w pełni inaczej, jak tylko poprzez bezinteresowny dar dla siebie samego"²⁹.

Duchowość otwartości na Dar prowadzi do duchowości bycia darem. W ten sposób umocnienie wewnętrznego człowieka, kształtowanie go w jego łożsamości prawdziwej otwiera go jednocześnie na ukształtowanie jego prawidłowych relacji do innych, na doskonałość w życiu społecznym, zarówno w wymiarze religijnym jak i w świeckim. Kościół ma świadomość, że służba w promowaniu doskonałości życia wewnętrznego człowieka jest jednocześnie najlepszą służbą w kształtowaniu doskonałości życia społecznego w jego wszystkich możliwych odmianach.

Zespoleniem wspomnianej wewnętrzności i zewnętrzności życia ludzkiego jest cała dziedzina wolności człowieka, która z jednej strony, kształtuje w Duchu Świętym wolność synów Bożych, z całą świadomością godności człowieka stworzonego przez Boga na obraz Boży i Boże podobieństwo, a z drugiej – wolność w relacjach międzyludzkich, a nawet w obliczu różnego rodzaju determinizmów, wśród których Ojciec św. wymienia szczególnie wywodzące się z materialistycznych przesłanek myślenia i postępowania, a zobiektywizowane w wielu strukturach życia społecznego³⁰.

27 DV nr 58.

28 DV nr 58.

29 KDK 24. Por. DV nr 59.

30 DV nr 60.

Kościół, który pozostaje w służbie Ducha wolności: "gdzie jest Duch Pański - tam wolność" (2 Kor 3, 17), staje przed człowiekiem i światem z orędziem wyzwolenia, godności i wolności człowieka, można powiedzieć z programem "odnowy oblicza ziemi" (por. KDK 53-59) mocą Ducha Prawdy i Życia³¹.

Wracając do zesłania Ducha Świętego na Kościół zgromadzony w Wieczerniku Jan Paweł II przypomina Wieczernik II Soboru Watykańskiego i widzi Kościół dzisiejszy w przedłużeniu tego wieczernika. Oznacza to, że Kościół nie może żyć Prawdą i Życiem sam i może służyć rodzinie ludzkiej i światu Prawdą i Życiem tylko wtedy, gdy będzie pozostawał wciąż pod wpływem Ducha Świętego. Dlatego też tak doniosłe znaczenie ma odnawianie więzi z Duchem Świętym poprzez sakramenty święte - szczególnie Sakrament Eucharystii i przez modlitwę. Sakramenty święte oznaczają życie i dają życie, a że Kościół jest "w Chrystusie niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego" (KK 1), dlatego on sam oznacza życie i daje życie, a czyni to tym doskonale, im doskonale pozostaje w Duchu Świętym³².

Modlitwa stanowi także uprzywilejowany sposób bycia w Duchu i z Duchem Świętym. "Piękna i zbawienna jest myśl, że gdziekolwiek ktoś modli się na świecie, tam jest Duch Święty, ożywcze tchnienie modlitwy. Piękna i zbawienna jest myśl, że jak szeroko rozprzestrzenia się modlitwa na całym okręgu ziemi, w przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, tak rozległa jest obecność i działanie Ducha Świętego, który «tchnie» modlitwę w serca człowieka w całej niezmierzonej gamie różnych sytuacji i warunków, raz sprzyjających, raz przeciwnych życiu duchowemu i religijnemu. Wiele razy pod działaniem Ducha Świętego modlitwa płynie z serca człowieka pomimo zakazów i prześladowań, a nawet wbrew oficjalnym oświadczeniom o areligijnym czy wręcz ateistycznym charakterze życia publicznego. Modlitwa pozostaje zawsze głosem wszystkich, którzy pozornie nie mają głosu, a w głosie tym rozlega się zawsze owo «donośne wołanie» Chrystusa, o którym mówi List do Hebrajczyków (5, 7)"³³.

Rozwój życia modlitewnego Kościoła, które znajduje swój wyraz w wielu ruchach i grupach modlitewnych, jest z jednej strony wyrazem działania Ducha Świętego, a z drugiej strony nadzieją na ustawiczne przywoływanie Tego, który jest Prawdą i Życiem; jest powracaniem i trwaniem w wieczerniku Kościoła dla doświadczenia trwania tajemnicy zesłania Ducha Świętego. On to "rozlewa miłość w sercach naszych" (Rz 5, 5), jest: "Ojcem ubogich, [...] światłością sumień, [...] radością serc, [...] utuleniem w płaczu, [...]

³¹ DV nr 60.

³² DV nr 64.

³³ DV nr 65.

uleczeniem rany serca, [...] przewodnikiem dla zbłąkanych, [...] siedmiorkich darów Dawcą" (Sekw. o Duchu Świętym). W tym spotkaniu z Duchem Świętym, w tym doświadczeniu Jego obecności i działań tętni wciąż żywe źródło Prawdy, Wolności i Życia człowieka oraz nadzieja na nowe oblicze świata³⁴.

Zakończenie

Przebyta droga wnikania w myśl Jana Pawła II na temat tajemnicy Ducha Świętego i Jego działań nie podjęła wszystkich wątków nauki Ojca św. na ten temat. Szczególnie nie została w tym artykule podjęta w całości zawartość I części encykliki, która stanowi doktrynalną przesłankę dla części następnych i jest bogato dokumentowana danymi biblijnymi, patrystycznymi, nauką II Soboru Watykańskiego, a nawet tekstami klasyków teologii scholastycznej.

Prezentowane tu opracowanie podjęło wiodące wątki encykliki w odniesieniu do życia chrześcijańskiego, do życia ludzkiego. Jednym z nich jest tajemnica grzechu i śmierci powiązanej z tajemnicą grzechu. W tym zakresie Ojciec św. przybliżył tajemnicę Ducha Świętego do grzechu niewiary i zbrodni ukrzyżowania Syna Bożego, a jednocześnie do grzechu niewiary współczesnego człowieka, współczesnego świata, osadzając je na grzechu pierwszej niewiary, na grzechu pierwszego zafałszowania prawdy o człowieku i Bogu. Niezwykłą aktualnością jaśnieje wykładnia tajemnicy grzechu w kontekście tego zafałszowania, które Boga przeciwstawia człowiekowi, a człowieka Bogu i to już nie tylko w wymiarze życia wewnętrznego, w wymiarze serca ludzkiego, ale także w wymiarze życia publicznego, w wymiarze kultur i struktur życia społecznego. Można powiedzieć, że przypomnienie nauki o grzechu przeciwko Duchowi Świętemu i wskazanie na wewnętrzne i zewnętrzne pola oporu, przeciwstawiania się Duchowi Świętemu, wnosi dramatyczny obraz współczesnego świata, który budzi lęk i skłania do wielkiej modlitwy o uchronienie człowieka i świata przed tym najgorszym z grzechów – grzechem nieodpuszczalnym.

Duch Święty, który m. in. ma przekonać świat o grzechu, nie jest Duchem potępienia, lecz Duchem obwieszczenia niezrównanej Miłości, którą jest Bóg; Miłości, która jest większa niż ludzki grzech; Miłości zbawiającej i uświęcającej, która objawiła się w dziele zbawczej ofiary Chrystusa na krzyżu i w zesłaniu Ducha Świętego dla pokonania mocy grzechu i śmierci.

³⁴ Por. DV nr 65-67.

Drugi podstawowy wątek encykliki dotyczy już pozytywnego wymiaru życia ludzkiego, życia chrześcijańskiego. Duch Święty przybliżany jest tu do tajemnicy człowieka jako źródło Prawdy, Wolności i Życia. Cała nowość życia chrześcijańskiego wyrasta z tego źródła i na nim się zasadza. Duch Święty jako Prawda, Wolność i życie przemiana człowieka od wewnątrz, umacnia go w jego życiu wewnętrznym i jest "pokarmem życia wewnętrznego" aż do przemiany człowieka w świątynię Trójcy Świętej, w której on obcuje z Ojcem, Synem i Duchem Świętym.

Ta wewnętrzna przemiana i dar miłości wlanej w serce człowieka rodzi także nowość życia w wymiarze społecznym. Człowiek odkrywa się powołanym i uzdolnionym do spełnienia się w miłości samodarującej się dla Boga, braci ludzi i całego stworzenia. To dzięki takiej miłości rodzi się świat nowych ludzi, nowych ludzkich społeczności i nadzieja na powstanie cywilizacji miłości, w której człowiek na miarę prawdy o Bogu, o człowieku i świecie, będzie uznany w swej godności i wolności, będzie osiągał szczęście przez uszczęśliwianie innych.

Chrześcijanie, którzy otrzymali Dar Ducha, jako pierwszy Dar dla wierzących (IV Modlitwa Eucharystyczna) są powołani do tego, by Tym Duchem pokonującym moc grzechu i śmierci, Duchem Prawdy, Wolności i Życia żyli i Tym Duchem obdarowali ludzką rodzinę i dali światu nadzieję nowego życia w wymiarze czasu i na miarę powołania do życia wiecznego. Chrześcijanie – ludzie Ducha Świętego są powołani do tego, by rzeczywiście bogactwo nauki encykliki *Dominum et Vivificantem* uczynili pokarmem swego życia wewnętrznego i z Ojcem św. modlili się do Boga wołając: "Niech zstąpi Duch Twój i odnowi ziemię" – niech zstąpi Duch Twój, Duch Stworzyciel, Duch Ożywiciel, Duch Odnowiciel i odnowi świat.

DIE ENZYKLIKA "DOMINUM ET VIVIFICANTEM" - "NAHRUNG DES INNEREN LEBENS"

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Autor des Artikels behandelt zwei Grundmotive der Enzyklika "Dominum et Vivificantem": Der Heilige Geist als Überwinder der Macht der Sünde und des Todes sowie Der Heilige Geist der Wahrheit, der Freiheit und des Lebens. Die Sünde erwächst sowohl in der inneren als auch in der äusseren Dimension aus der Verleugnung der Wahrheit über Gott und den Menschen. Das neue Leben wird kraft des Geistes der Wahrheit, der Freiheit und des Lebens auf der Gegenwart und den Wirkungen dieses Geistes aufgebaut, der nicht nur die Dimension des inneren Lebens erneuert, sondern auch das Leben der menschlichen Gesellschaft durch die Befähigung der Gläubigen zur Selbstschenkung, d.h. zur Liebe nach dem Vorbild der Liebe, mit der Gott liebt.